

Tisková zpráva

Názory veřejnosti na přijatelnost půjček a míru zadlužení občanů a státu – duben/květen 2023

- ⊙ 90 % dotázaných považuje půjčky za riziko. Zároveň 78 % je přesvědčeno, že půjčování peněz a pořizování si věcí na dluh je v dnešní době přirozenou součástí života. A jen 38 % dotázaných si myslí, že za půjčky se musí člověk tak trochu stydět.
- ⊙ Pouze 30 % dotázaných souhlasí s tím, že půjčovat si peníze se vyplatí.
- ⊙ Názory na půjčky se podle očekávání liší podle generační příslušnosti.
- ⊙ Nejpřijatelnější jsou pro českou veřejnost půjčky na bydlení (88 %), podnikání (82 %) a studium (81 %), naopak nejméně přijatelné jsou půjčky na dovolenou (11 %) a na vánoční dárky (11 %).
- ⊙ Necelé tři čtvrtiny (73 %) dotázaných pokládají míru zadlužení obyvatelstva za vysokou, u státu to je to téměř devět z deseti dotázaných, přičemž 60 % zadlužení státu považuje za velmi vysoké.
- ⊙ Oproti roku 2019 se podíl těch, kteří zadlužení státu považují za velmi vysoké, dramaticky zvýšil o 44 procentních bodů (od roku 2021 o 21 procentních bodů).

Zpracoval:
Milan Tuček
Centrum pro výzkum veřejného mínění, Sociologický ústav AV ČR
Tel.: 210 310 593, milan.tucek@soc.cas.cz

V rámci dubnového a květnového šetření Naše společnost zařadilo CVVM i sadu otázek týkajících se půjčování si peněz a na zadluženost občanů a státu. Respondenti byli konkrétně dotazováni na jejich názor na půjčky a žití dluh obecně a na přijatelnost zadlužování v různých oblastech (naposledy zjišťováno v lednu 2020), a následně pak na míru zadluženosti jak občanů, tak státu (naposledy zjišťováno v září 2021).

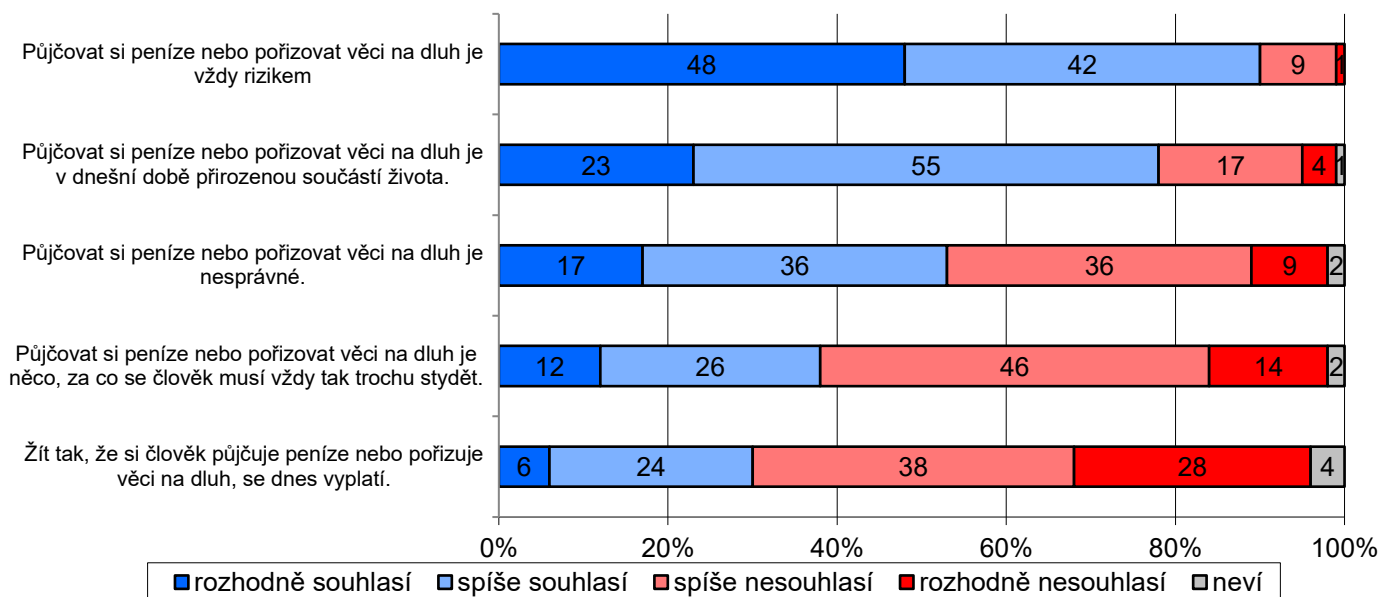
Nejprve byla všem dotázaným předložena baterie výroků o půjčování a pořizování věcí na dluh, s nimiž měli vyjádřit buď souhlas, nebo nesouhlas (viz graf 1).¹ Největší názorová shoda panuje u výroku, že půjčovat si peníze nebo pořizovat věci na dluh je vždy rizikem. S tímto výrokem souhlasí 90 % respondentů (rozhodně souhlasí 48 % dotázaných a 42 % dotázaných vyjadřuje svůj souhlas možností „spíše souhlasí“). O více než deset procentních bodů méně dotázaných (78 %) souhlasí s výrokem, že půjčovat si peníze nebo pořizovat věci na dluh je v dnešní době přirozenou součástí života, ovšem rozdělení míry souhlasu je odlišné (23 % rozhodně souhlasí a 55 % spíše souhlasí). Výrok o správnosti či nesprávnosti půjčování si peněz dělí soubor dotázaných na dvě srovnatelně velké skupiny. S výrokem o nesprávnosti půjčování si peněz souhlasí 53 % dotázaných a naopak nesouhlas s ním vyjadřuje 45 %. Výrok o tom, že lidé by se měli za půjčování si peněz nebo pořizování věcí na dluh stydět, podporují necelé dvě pětiny dotázaných (12 % rozhodně souhlasí a 26 % spíše souhlasí). Naopak tři pětiny s ním nesouhlasí (46 % spíše nesouhlasí a 14 % rozhodně nesouhlasí). Nejnižší (třidesetinová) míra souhlasu je s výrokem, že „dluhy se vyplatí“ (30 %), podíl nesouhlasných odpovědí je dvoutřetinový – 66 % dotázaných. U všech výroků bylo zanedbatelné nebo jen velmi malé procento odpovědí „nevím“, což v předchozích šetřeních v případě posledního výroku neplatilo (viz dopočet do 100 procent v tabulce 1).

Soubor dotázaných se názorově rozděluje především podle věku. Nejvýrazněji je to u dvou výroků: „půjčovat si... je nesprávné“ (souhlas mezi 40 % dotázaných ve věku do 29 let, ale 60 % mezi dotázanými nad 60 let), obdobný

¹ Znění otázky: „Nyní Vám přečtu několik výroků o půjčování si peněz nebo pořizování věcí na dluh. U každého mi prosím řekněte, nakolik s ním souhlasíte či nesouhlasíte. a) Půjčovat si peníze nebo pořizovat věci na dluh je nesprávné. b) Půjčovat si peníze nebo pořizovat věci na dluh je v dnešní době přirozenou součástí života. c) Půjčovat si peníze nebo pořizovat věci na dluh je něco, za co se člověk musí vždy tak trochu stydět. d) Půjčovat si peníze nebo pořizovat věci na dluh je vždy rizikem. e) Žít tak, že si člověk půjčuje peníze nebo pořizuje věci na dluh, se dnes vyplatí.“ Možnosti odpovědí: rozhodně souhlasí, spíše souhlasí, spíše nesouhlasí, rozhodně nesouhlasí, nevím.

generační rozdíl je v míře souhlasu „za půjčování... se člověk musí tak trochu stydět“ (30 % ku 45 %). Ještě vyšší rozdíl u tohoto výroku jsme zjistili při porovnání dotázaných, kteří deklarovali dobrou životní úroveň (32 % souhlasných odpovědí) oproti těm, kteří deklarovali špatnou životní úroveň (58 %), což stojí za povšimnutí (jde zjevně o zcela odlišné půjčky – na jedné straně hypotéky a podobně, na druhé straně půjčky na základní potřeby). U ostatních výroků se míry (ne)souhlasu významně nelišily.

Graf 1: Míra (ne)souhlasu s výroky o zadlužování lidí (v %)

Pozn.: Položky jsou řazeny sestupně podle dosaženého skóre souhlasných odpovědí.

Zdroj: CVVM SOÚ AV ČR, Naše společnost 27.3. – 22.5. 2023, 834 respondentů starších 15 let, osobní rozhovor.

Tabulka 1: Souhlas a nesouhlas s výroky o zadlužování lidí (v %) – časové srovnání

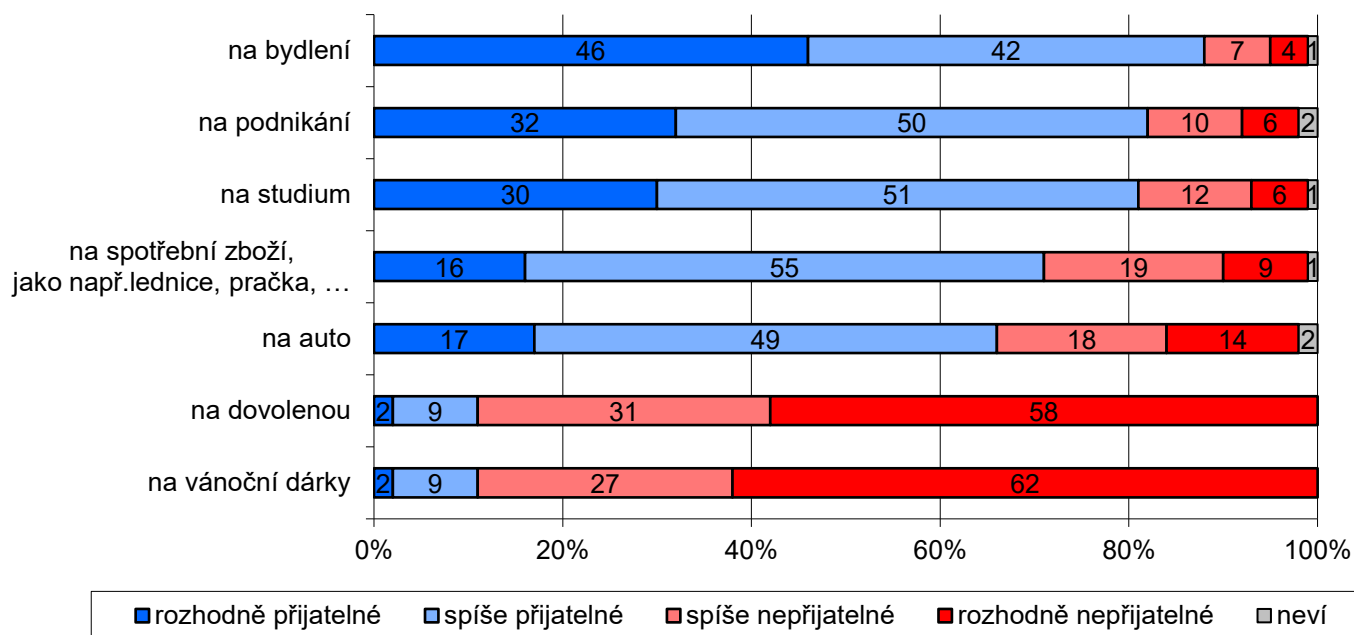
	2010	2012	2014	2016	2018	2020	2023
	souhlasí/ nesouhlasí	souhlasí/ nesouhlasí	souhlasí/ nesouhlasí	souhlasí/ nesouhlasí	souhlasí/ nesouhlasí	souhlasí/ nesouhlasí	souhlasí/ nesouhlasí
Půjčovat si peníze nebo pořizovat věci na dluh je vždy rizikem.	87/11	88/10	87/12	87/11	87/12	86/12	90/10
Půjčovat si peníze nebo pořizovat věci na dluh je v dnešní době přirozenou součástí života.	81/17	79/19	76/22	85/14	82/16	81/17	78/21
Půjčovat si peníze nebo pořizovat věci na dluh je nesprávné.	49/49	56/41	53/44	51/48	45/51	47/51	53/45
Půjčovat si peníze nebo pořizovat věci na dluh je něco, za co se člověk musí vždy tak trochu stydět.	30/66	33/62	30/65	32/65	30/66	29/66	38/60
Žít tak, že si člověk půjčuje peníze nebo pořizuje věci na dluh, se dnes vyplatí.	26/61	26/64	22/69	28/63	30/57	31/58	30/66

Zdroj: CVVM SOÚ AV ČR, Naše společnost.

Od posledního výzkumu v roce 2020 došlo k významným názorovým posunům u třech výroků. O šest procentních bodů se zvýšil souhlas s nesprávností půjček (a převážil tak nad nesouhlasem). Ve stejném duchu se posílil souhlas s tím, že za půjčování by se měl člověk stydět – dokonce o 9 procentních bodů. O 8 procentních bodů se zvýšil nesouhlas s tím, že žít na dluh se vyplácí (aniž by se významně snížil souhlas, zde ubyly odpovědi „nevím“). V delší časové perspektivě je třeba zdůraznit, že rozložení názorů naší veřejnosti se prakticky vůbec nemění v případě rizikosti dluhů.

V následné baterii otázek respondenti vyjadřovali své postoje k tomu, na co je přijatelné či nepřijatelné půjčovat si peníze (viz graf 2). V největší míře jsou akceptovány půjčky na bydlení, které jsou přijatelné pro 88 % dotázaných, dále pak půjčky na podnikání (82 %) a na studium (81 %). Sedm z deseti respondentů považuje za přijatelné půjčky na spotřební zboží (71 %). Dvě třetiny dotázaných považují za přijatelné půjčky na auto (66 %). Co se týče půjček na dovolenou, ve vztahu k nim naprosto převažuje nesouhlasný názor. Půjčky na dovolenou považuje za nepřijatelné 89 % dotázaných, přičemž krajní variantu (rozhodně nepřijatelné) volilo téměř šest z deseti respondentů. Půjčky na vánoční dárky jsou hodnoceny obdobně. Pro 89 % dotázaných jsou nepřijatelné – krajní variantu nepřijatelnosti zvolilo dokonce 62 % dotázaných.

Graf 2: Přijatelnost či nepřijatelnost půjčování si peněz v následujících případech²

Zdroj: CVVM SOÚ AV ČR, Naše společnost 27.3. – 22.5. 2023, 834 respondentů starších 15 let, osobní rozhovor.

Faktorová analýza (65 % vyčerpané variance) odhalila dva (očekávané) vzájemně nezávislé faktory. První z nich zahrnuje přijatelnost půjček na bydlení, studium a podnikání, a také auto, druhý (ne)přijatelnost půjček na vánoční dárky a dovolenou. Půjčky spotřební zboží spadají do obou faktorů a vyjadřují tak určitou nejednoznačnost názorů na tento druh půjček.

Další rozbor ukázal, že u přijatelnosti půjček dochází k diferenciaci hlavně mezi různými věkovými skupinami. Pro starší lidi, a především ty nad 60 let věku, jsou půjčky napříč všemi sledovanými oblastmi o něco méně přijatelné, naopak pro lidi do třiceti let jsou půjčky více přijatelné. Největší rozdíly byly zjištěny u půjček na bydlení („rozhodně

² Znění otázky: „Je podle Vás přijatelné či nepřijatelné půjčovat si peníze v následujících případech? a) Na bydlení, b) na studium, c) na spotřební zboží jako např. lednice, pračka, televize, nábytek, d) na auto, e) na dovolenou, f) na podnikání, g) na vánoční dárky.“ Varianty odpovědí: rozhodně přijatelné, spíše přijatelné, spíše nepřijatelné, rozhodně nepřijatelné, neví.

přijatelné“ 36 % mezi dotázanými staršími 60 let, kdežto 51 % mezi dotázanými ve věku do 29 let). Vliv deklarované životní úrovně se neprokázal.

Jak je vidět z časového srovnání (viz tabulku 2), v mínění o přijatelnosti půjček došlo letos oproti minulému šetření z roku 2020 k statisticky významnému posunu u přijatelnosti půjčky na spotřební zboží (o 7 procentních bodů – vliv zhoršené finanční situace domácností v souvislosti se zdražováním). Naopak o pět procentních bodů se zvýšila již tak vysoká nepřijatelnost půjčky na dovolenou (zjevně zbytná záležitost). V delším časovém horizontu ale zjistíme, že ve většině dotazovaných položek dochází od roku 2013 k postupnému nárůstu přijatelnosti půjček (s výjimkou dovolené, vác).

Tabulka 2: Přijatelnost/nepřijatelnost půjčování si peněz v následujících případech (v %) – časové srovnání

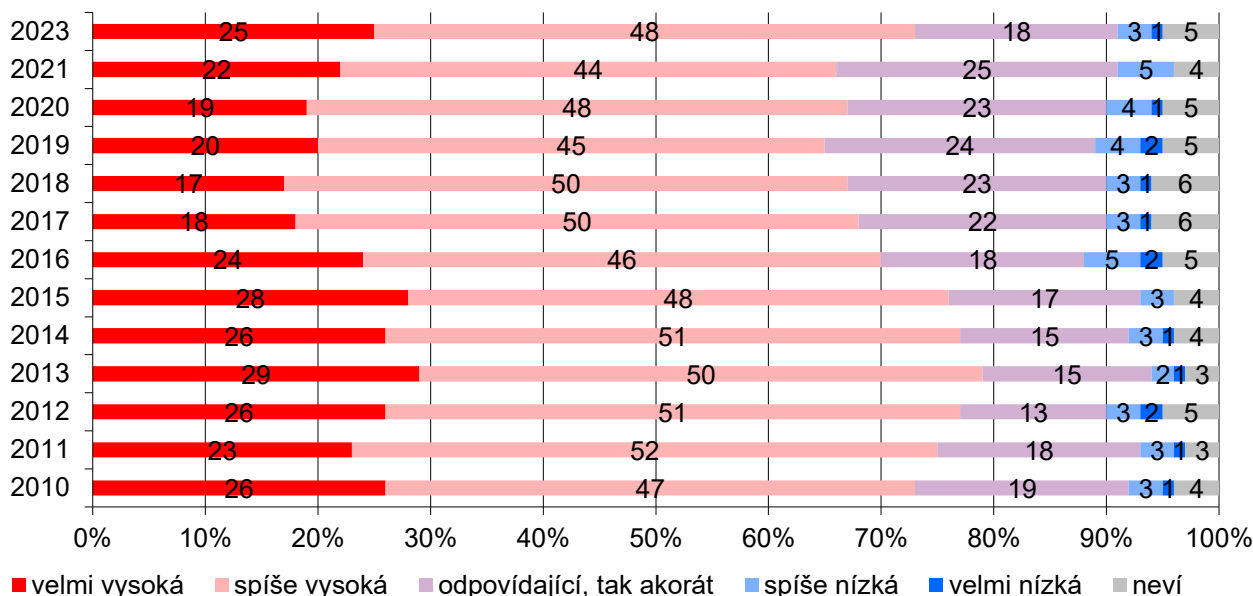
	I/10	I/11	II/12	I/13	I/14	I/16	III/17	I/18	I/20	V/23
na bydlení	92/7	83/15	91/8	85/14	90/9	95/5	89/9	90/9	91/8	88/11
na studium	73/22	64/30	64/30	64/33	70/26	75/20	74/20	76/20	79/19	81/18
na podnikání	71/20	67/25	69/24	65/28	67/26	77/17	74/19	74/19	82/16	82/16
na spotřební zboží, jako např. lednice, pračka, na auto	61/38	51/47	55/44	49/49	54/45	62/37	61/37	63/35	64/35	71/28
na dovolenou	15/81	13/85	12/86	10/88	11/87	12/86	17/81	14/84	15/84	11/89
na vánoční dárky	x	x	x	x	x	10/88	12/86	11/88	8/91	11/89

Pozn.: Hodnoty v tabulce jsou součtem odpovědí „rozhodně přijatelné“ a „spíše přijatelné“/„spíše přijatelné“ a „rozhodně přijatelné“. Dopočet do 100 % tvoří spontánní odpovědi „neví“.

Zdroj: CVVM SOÚ AV ČR, Naše společnost.

Současně s výše uvedenými otázkami na půjčování byl květnovém výzkumu zjišťován jednak názor na míru zadlužení běžných občanů ČR, jednak názor na míru zadlužení České republiky jako státu.³

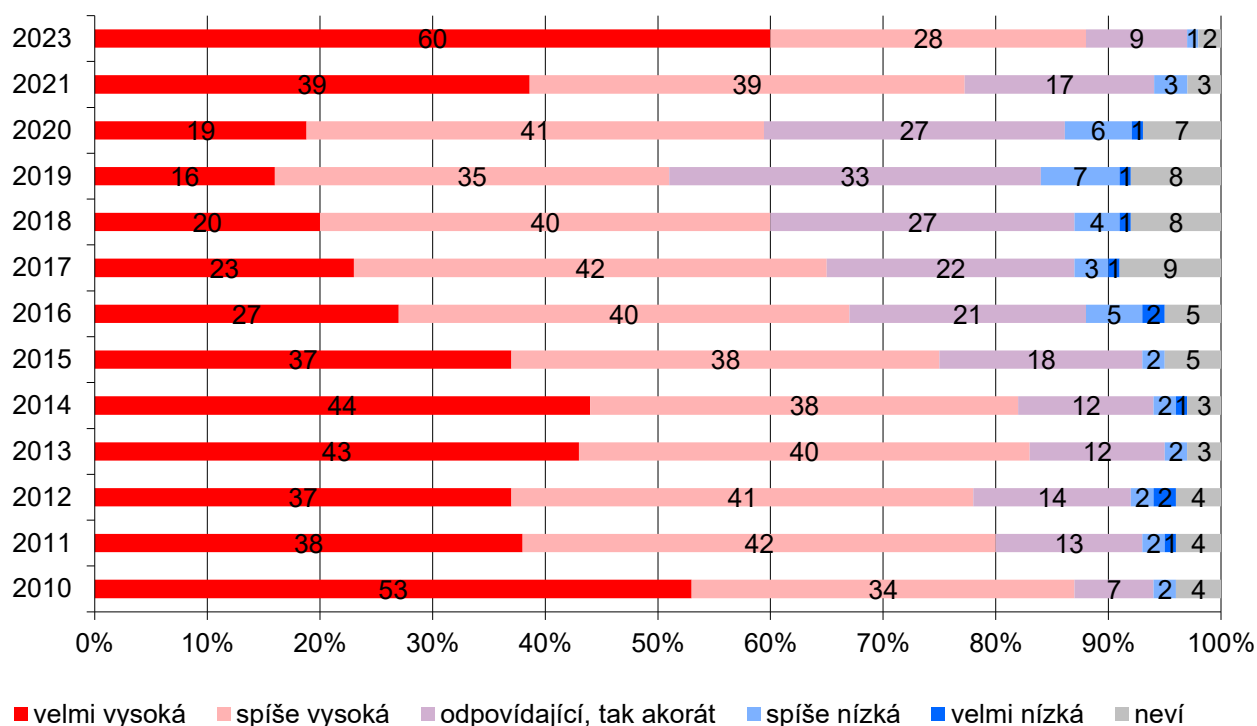
Graf 3: Současná míra zadlužení běžných občanů ČR (%)

Zdroj: CVVM SOÚ AV ČR, Naše společnost, za rok 2023: sběr 27.3. – 22.5. 2023, 834 respondentů starších 15 let, osobní rozhovor.

³ Znění otázky: „Podle Vašeho názoru, jaká je v současnosti míra zadlužení u a) běžných občanů České republiky, b) České republiky jako státu?“ Varianty odpovědi: velmi nízká, spíše nízká, odpovídající, tak akorát, spíše vysoká, velmi vysoká.

Graf 4: Současná míra zadlužení ČR jako státu (%)

Zdroj: CVVM SOÚ AV ČR, Naše společnost, za rok 2023:sběr 27.3. – 22.5. 2023, 834 respondentů starších 15 let, osobní rozhovor.

Jak vyplývá z výsledků zachycených v grafech 3 a 4, výrazná většina dotázaných hodnotí míru zadlužení jako vysokou. Konkrétně v případě zadlužení běžných občanů si to myslí necelé tři čtvrtiny (73 %) dotázaných, v tom 25 % uvedlo, že zadlužení běžných občanů je „velmi vysoké“, a 48 % jej označilo za „spíše vysoké“. Jako „odpovídající“ je vnímá 18 %, 4 % dotázaných uvedla, že je toto zadlužení spíše či velmi nízké. V případě míry zadlužení ČR jako státu se rozložení odpovědí od předchozího případu značně liší, když celkový podíl těch, kdo míru zadlužení ČR jako státu označili za vysokou, byl téměř devadesátiprocentní (88 %), tedy o 15 procentních bodů vyšší. Tři pětiny dotázaných (60 %) uvedly, že míra zadlužení státu je v tomto ohledu „velmi vysoká“, a další více než čtvrtina (28 %) ji pokládá za „spíše vysokou“. Podíly těch, kdo míru zadlužení ČR jako státu pokládají za „odpovídající“ či dokonce „nízkou“, byl v součtu desetinový, o 12 procentních bodů nižší než v případě míry zadlužení běžných občanů. Odpovědi na obě otázky jsou i přes uvedené rozdíly v procentním rozložení odpovědí poměrně silně propojené.⁴

Časové srovnání ukazuje, že lidé míru zadlužení běžných občanů hodnotili v letech 2019 - 2021 podobně a to méně často jako vysokou a zejména jako „velmi vysokou“, než tomu bývalo v letech 2010 až 2016. Letošní výsledek naznačuje změnu nepochybně související s tím, jak se dražota a inflace promítají do zadlužení rodin.

Situace u zadlužení státu je výrazně odlišná, podíl krajního negativního hodnocení v posledních letech dynamicky narůstá. Mezi roky 2020 a 2021 se hodnocení „zadluženost je velmi vysoká“ zvýšilo na dvojnásobek a přitom procento odpovědí u odpovědi „spíše vysoká“ zůstalo shodné. Letos se krajní negativní hodnocení zvýšilo o dalších 21 procentních bodů na 60 %, což je nejvyšší hodnota od počátku měření. Nárůst byl z poloviny na úkor hodnocení „spíše vysoká“ a z poloviny na úkor „tak akorát“. Veřejnost letos ve svém hodnocení zřetelně reflektovala obrovský nárůst zadlužení státu (informace o stávajícím dluhu a výhledy státní rozpočtu na příští rok) spojený s nárůstem penzí, platů ve veřejné sféře, nárůstu cen energií, výdaji na obranu a pomoc Ukrajině ..., které je předmětem aktuálního politického diskurzu a promítá se do vládního balíčku opatření.

⁴ Spearmanův koeficient pořadové korelace odpovědí u obou otázek dosahuje hodnoty 0,52.

Podrobnější analýza ukázala, že na hodnocení míry zadluženosti státu má vliv věk a deklarovaná životní úroveň domácnosti. V případě věku dotázaní do 29 let uváděli odpověď „velmi vysoké“ v 47 %, respondenti nad 60 let v 63 % odpovědí. Ti, kteří deklarovali špatnou životní úroveň, uvedli „velmi vysokou“ zadluženost státu v 80 %, kdežto ti s dobrou životní úrovní v 54 % odpovědí. Vliv dosaženého vzdělání či levoprávé politické orientace byl nevýznamný.

Technické parametry výzkumu

<i>Výzkum:</i>	<i>Naše společnost, v23-04</i>
<i>Realizátor:</i>	<i>Centrum pro výzkum veřejného mínění, Sociologický ústav AV ČR</i>
<i>Projekt:</i>	<i>Naše společnost – projekt kontinuálního výzkumu veřejného mínění CVVM SOÚ AV ČR</i>
<i>Termín terénního šetření:</i>	<i>27.3. – 22.5. 2023</i>
<i>Výběr respondentů:</i>	<i>Kvótní výběr</i>
<i>Kvóty:</i>	<i>Kraj (oblasti NUTS 3), velikost místa bydliště, pohlaví, věk, vzdělání</i>
<i>Zdroj dat pro kvótní výběr:</i>	<i>Český statistický úřad</i>
<i>Vážení dat:</i>	<i>pohlaví, věk, vzdělání, kraj velikost místa bydliště, ekonomické postavení a užívání internetu, věk x vzdělání, pohlaví x kraj, věk x kraj, vzdělání x kraj a velikost místa bydliště x kraj</i>
<i>Reprezentativita:</i>	<i>Obyvatelstvo ČR ve věku od 15 let</i>
<i>Počet dotázaných:</i>	<i>834</i>
<i>Počet tazatelů:</i>	<i>73</i>
<i>Metoda sběru dat:</i>	<i>Osobní rozhovor tazatele s respondentem - dotazování CAPI</i>
<i>Výzkumný nástroj:</i>	<i>Standardizovaný dotazník</i>
<i>Otázky:</i>	<i>ER_38, ER_35, ER_36</i>
<i>Kód zprávy:</i>	<i>er230703</i>
<i>Zveřejněno dne:</i>	<i>3. července 2023</i>
<i>Zpracoval:</i>	<i>Milan Tuček</i>

Slovníček pojmů:

Kvótní výběr – napodobuje strukturu základního souboru (u nás je to obyvatelstvo České republiky starší 15 let) pomocí nastavení velikosti vybraných parametrů, tzv. kvót. Jinými slovy kvótní výběr je založen na stejném procentuálním zastoupení vybraných vlastností. Pro tvorbu kvót používáme údaje z Českého statistického úřadu. V našich výzkumech jsou stanoveny kvóty na pohlaví, věk, vzdělání, region a velikost obce. Vzorek je tedy vybrán tak, aby procentuální podíl např. mužů a žen ve vzorku odpovídal procentuálnímu podílu mužů a žen v každém kraji ČR. Podobně je zachován procentuální podíl obyvatel jednotlivých krajů ČR, občanů různých věkových kategorií, lidí s různým stupněm dosaženého vzdělání a z různých velkých obcí.

Reprezentativní výběr je takový výběr z celé populace, z jehož vlastností se dá platně usuzovat na vlastnosti celé populace. V našem případě to tedy znamená, že respondenti jsou vybráni tak, abychom zjištěné údaje mohli zobecnit na obyvatele České republiky starší 15 let.

Vážení dat – způsob zvýšení reprezentativity souboru vzhledem k vybraným charakteristikám populace pomocí přiřazení váhy každému respondentovi. Váhy jsou vytvářeny pomocí metody iterativního proporčního vážení a pohybují se v rozsahu 0,333 až 3.

Centrum pro výzkum veřejného mínění (CVVM) je výzkumným oddělením Sociologického ústavu AV ČR. Jeho historie sahá do roku 1946, kdy jako součást Ministerstva informací začal fungovat Československý ústav pro výzkum veřejného mínění. Současné Centrum vzniklo v roce 2001 převedením svého předchůdce (IVVM) z Českého statistického úřadu do Sociologického ústavu AV ČR. Včlenění do vědecké instituce zaručuje kvalitní odborné zázemí a kredit pracoviště; jako součást akademického prostředí musí CVVM SOÚ AV ČR, splňovat veškeré nároky a dosahovat tak té nejvyšší odborné úrovně. Hlavní náplní práce oddělení je výzkumný projekt Naše společnost, v jehož rámci je prováděno deset šetření ročně. Jedná se o průzkum veřejného mínění na reprezentativním vzorku české populace od 15 let, kterého se vždy účastní přibližně 1000 respondentů. Omnibusová podoba dotazníku umožňuje pokrýt velkou šíři námětů, a do šetření jsou proto pravidelně řazena politická, ekonomická i další obecně společenská témata. Jsou využívány jak opakované otázky, které umožňují sledovat vývoj zkoumaných jevů, tak náměty nové, reagující na aktuální dění. Díky dlouhodobému a kontinuálnímu charakteru je tento vědecký projekt zkoumání veřejného mínění v České republice ojedinelý.]
